جایگاه سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب اسلامی ایران

فرهاد نبی[۱] ناصر میرسپاسی *[۲] افسانه زمانی مقدم[۳]

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸ تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۲۷

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست و هفتم، شماره ۱۰۵، زمستان ۱۴۰۳

20.1001.1.1735501.1403.27.105.6.7

چکیده

هدف: آموزش‌وپرورش، به‌عنوان بزرگ‌ترین نهاد آموزشی کشور با ارتباط مستقیم و غیرمستقیم با میلیون‌ها دانش‌آموز و اولیا، نقش کلیدی در اجرای بیانیه گام دوم انقلاب دارد. این نهاد اهمیت ویژه‌ای در شکل‌گیری فرهنگ، سیاست، اقتصاد و اجتماع دارد، زیرا سنگ بنای این حوزه‌ها در آموزش‌وپرورش گذاشته می‌شود. با این توضیح، هدف این مقاله تبیین جایگاه آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب است. این تحقیق از نظر هدف کاربردی-توسعه‌ای و از نوع پژوهش‌های آمیخته است. روش پژوهش در بخش کیفی از نوع تحلیل محتوا و در بخش کمی توصیفی پیمایشی است. مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی پژوهش شامل ۱۳ نفر از خبرگان علمی و مدیران وزارت آموزش‌وپرورش بودند که با آن‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به عمل آمد. و نمونه آماری بخش کمی این تحقیق ۳۶۰ نفر از معلمان و مدیران آموزش‌وپرورش شهر تهران بود به‌منظور تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از تکنیک تحلیل تم و در بخش کمی از آمار توصیفی و استنباطی و همچنین نرم‌افزارهای SPSS و AMOS استفاده شد. الگوی اجرای سند در چهار نمودار با مؤلفه‌های اسلامی کردن آموزش‌وپرورش، ساحت‌های شش‌گانه سند تحول، رسالت آموزش‌وپرورش بر مبنای انتظارات رهبری و پایش و نظارت می‌باشد که در هر نمودار شاخص‌هایی مطرح شده است. همچنین نتایج تحلیل کمی نیز مؤید معنی‌داری ارتباط بین شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل تحقیق در سطح آلفای ۰/۰۵ است. نتایج تحقیق نشان داد که برای اجرایی نمودن سند تحول بر مبنای بیانیه دوم انقلاب اسلامی، باید مراحل مد نظر این مدل محقق شود تا به نتایج دلخواه دست یابیم.

کلیدواژه:

گام دوم انقلاب، بیانیه رهبری، سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش، تحول

---

[۱] دانشجوی دکتری، گروه مدیریت دولتی، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد ، واحد علوم و تحقیقات ، دانشگاه آزاد اسلامی ، تهران ، ایران. farhadnabi43@gmail.com

[۲] استاد، گروه مدیریت دولتی، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد ، واحد علوم و تحقیقات ، دانشگاه آزاد اسلامی ، تهران ، ایران، (نویسنده مسئول) Nasser.mirsepassi@yahoo.com

[۳] دانشیار، گروه مدیریت دولتی، دانشکدهٔ مدیریت و اقتصاد ، واحد علوم و تحقیقات ، دانشگاه آزاد اسلامی ، تهران ، ایران،Af.zamani.2020@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله:

۱-۱- مقدمه موضوع

در دهه‌ی پنجاهم انقلاب اسلامی ایران، حکومت جمهوری اسلامی ایران توجه ویژه‌ای به اصلاح سیستم آموزش‌وپرورش داشته است. در این راستا، سند تحول آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یکی از اسناد مهم تحولات آموزشی کشور معرفی شده است. این سند که در سال ۱۳۸۸ به تصویب هیأت دولت رسید، در سال ۱۳۹۰ به مورد اجرا گذاشته شد لیکن تاکنون به‌طور کامل اجرایی نشده است. با عنایت به اینکه آموزش‌وپرورش به‌عنوان نهاد رسمی آموزش در کشورمان است، به جرات می‌توان گفت که تأثیر به سزایی در اجرایی نمودن بیانیه گام دوم انقلاب که مد نظر رهبر معظم است، دارد زیرا پرورش نسل آینده توسط این نهاد شکل می‌گیرد. یکی از مهم‌ترین مسائل پیرامون سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش مسئله گام دوم انقلاب اسلامی است که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای را شکل‌گیری مفاد سند داشته باشد. در این راستا ضرورت دارد تا معلمان علاوه بر نقش آموزشی و تربیتی، در حوزه انقلاب فرهنگی نیز ورود جدی‌تری داشته باشند چرا که اثرگذاری معلمان باعث می‌شود تا بسیاری از امور ازجمله تحقق جهاد تبیین (که مدنظر رهبر است)، امربه‌معروف و نهی از منکر و سایر تأکیدات و توصیه‌ها و شعائر دینی و انقلابی اثربخشی بیشتری داشته باشد. رشد فضائل اخلاقی و انسانی به موازات توسعه علمی، جز در پرتوی آموزش‌وپرورش صحیح، آگاهانه و مسئولانه معلّمان امکان‌پذیر نخواهد بود. سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش نه یک شعار، بلکه نقشه راه برای آموزش‌وپرورش است و شتاب بخشی به تحقق بیانیه گام دوم انقلاب را به دنبال خواهد داشت.

بر این اساس سؤالات این تحقیق به شرح زیر است:

۱. چگونه سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش می‌تواند در راستای تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی ایران به کار گرفته شود؟

۲. کدام مؤلفه‌های سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش بیشترین تأثیر را در پیشبرد اهداف گام دوم انقلاب دارند؟

۳. چه الگویی برای اجرای مؤثر سند تحول بنیادین در راستای تحقق اهداف گام دوم انقلاب می‌توان ارائه داد؟

۱-۲- مبانی نظری و پیشینه

گام دوم انقلاب، بیانیه‌ای است که توسط رهبر معظم انقلاب، به مناسبت چهلمین سالگرد انقلاب ۱۳۵۷ ایران، در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ صادر شد و در آن به استمرار راه انقلاب ۵۷ در

طی دستاوردهای چهل سال گذشته می‌پردازد. این بیانیه تحلیلی کلان و واقع‌بینانه از ریشه‌ها، چالش‌ها و ثمرات انقلاب اسلامی و فراخوانی است برای بازگشت به اصالت‌ها و رسالت‌های انقلاب، رقیقه‌ای است از حقیقت انقلاب اسلامی و جوهره‌ی اسلام ناب محمدی، پیمان نامه‌ای است برای همسویی و هم افزایی همه کسانی که دل در گرو تعالی و رشد ایران اسلامی و امت اسلامی دارند و رهنامه‌ای است پیش روی منتظران واقعی طلوع خورشید ولایت عظمی عج.

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی جزو مهم‌ترین اسناد بالادستی می‌باشد. این بیانیه به‌عنوان سندی جامع پیش‌روی شورای‌عالی انقلاب، دولت و تمام دست‌اندرکاران نظام جمهوری اسلامی ایران در قوای سه‌گانه و نهادهای مختلف است و تمام اقدامات تحولی بایستی مستند به آن باشند.

بیانیه گام دوم شامل هفت فصل به شرح ذیل است:

- ثبات و حفظ تمامیت ارضی ایران.
- موتور پیشران کشور در عرصه علم و فناوری و ایجاد زیرساخت‌های حیاتی، اقتصادی و عمرانی.
- به اوج رسانیدن مشارکت مردمی و مسابقه خدمت‌رسانی.
- ارتقاء شگفت‌آور بینش سیاسی بیشتر مردم.
- سنگین کردن کفه‌ی عدالت در تقسیم امکانات عمومی کشور.
- افزایش چشمگیر معنویت و اخلاق در فضای عمومی جامعه.
- ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان.

رهبر انقلاب، هفت توصیه در راستای بیانیه گام دوم بیان کرده‌اند که عبارت‌اند از:

۱) علم و پژوهش: دانش، آشکارترین وسیله‌ی عزّت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. و مؤکّداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه‌ی دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم. ما هنوز از قلّه‌های دانش جهان بسیار عقبیم؛ باید به قلّه‌ها دست یابیم. باید دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم.

۲) معنویّت و اخلاق: معنویّت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راست‌گویی، شجاعت، تواضع، اعتمادبه‌نفس و دیگر خلقیّات نیکو است. معنویّت و اخلاق، جهت‌دهنده‌ی همه‌ی حرکت‌ها و فعّالیّت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است؛ بودن آن‌ها، محیط زندگی را حتّی با کمبودهای مادّی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتّی با برخورداری مادّی، جهنّم می‌آفریند.

۳) اقتصاد: اقتصاد یک نقطه‌ی کلیدیِ تعیین‌کننده است. اقتصاد قوی، نقطه‌ی قوت و عامل مهم سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه‌ی ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است. فقر و غنا در مادیات و معنویات بشر، اثر می‌گذارد. اقتصاد البته هدف جامعه‌ی اسلامی نیست، اما وسیله‌ای است که بدون آن نمی‌توان به هدف‌ها رسید.

۴) عدالت و مبارزه با فساد: این دو لازم و ملزوم یکدیگرند .فساد اقتصادی و اخلاقی و سیاسی، توده‌ی چرکین کشورها و نظام‌ها و اگر در بدنه‌ی حکومت‌ها عارض شود، زلزله‌ی ویرانگر و ضربه زننده به مشروعیت آن‌ها است؛ و این برای نظامی چون جمهوری اسلامی که نیازمند مشروعیتی فراتر از مشروعیت‌های مرسوم و مبنائی‌تر از مقبولیت اجتماعی است، بسیار جدی‌تر و بنیانی‌تر از دیگر نظام‌ها است.

۵) استقلال و آزادی: استقلال ملی به معنی آزادی ملت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرت‌های سلطه‌گر جهان است؛ و آزادی اجتماعی به‌معنای حق تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای همه‌ی افراد جامعه است؛ و این هر دو ازجمله‌ی ارزش‌های اسلامی‌اند و این هر دو عطیه‌ی الهی به انسان‌هایند و هیچ‌کدام تفضل حکومت‌ها به مردم نیستند. حکومت‌ها موظف به تأمین این دو اند.

۶) عزت ملی، روابط خارجی، مرزبندی با دشمن: این هر سه، شاخه‌هایی از اصلِ »عزت، حکمت، و مصلحت «در روابط بین‌المللی‌اند. صحنه‌ی جهانی، امروز شاهد پدیده‌هایی است که تحقق‌یافته یا در آستانه‌ی ظهورند: تحرک جدید نهضت بیداری اسلامی بر اساس الگوی مقاومت در برابر سلطه‌ی آمریکا و صهیونیسم؛ شکست سیاست‌های آمریکا در منطقه‌ی غرب آسیا و زمین‌گیر شدن همکاران خائن آن‌ها در منطقه؛ گسترش حضور قدرتمندانه‌ی سیاسی جمهوری اسلامی در غرب آسیا و بازتاب وسیع آن در سراسر جهان سلطه. این‌ها بخشی از مظاهر عزت جمهوری اسلامی است که جز با شجاعت و حکمت مدیران جهادی به دست نمی‌آمد.

۷) سبک زندگی :که تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملّت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد که باز چشم امید در آن به جوان‌ها است.

۲- مفهوم تحول

تغییر و تحول قانون ثابت و لایتغیر هستی است. همه‌چیز در جهان هستی در حال تغییر و تحول است و بقای جهان وابسته به همین تغییر و تحول است. البته تغییر باید در جهت مثبت

باشد تا موجب پیشرفت گردد. همه این جمله معروف را شنیده‌ایم که "تنها چیزی که در این جهان تغییر نمی‌کند، خود تغییر است". می‌توان گفت ثابت ماندن مساوی مرگ است.

تحول یعنی فرایند ذوب شدن اندیشه‌ها، باورها و رفتارهای سنتی و تثبیت ارزش‌های نوین و استقرار نظام‌های جدید؛ یعنی منطبق کردن سازمان‌ها با آخرین پدیده‌های روز (کانتر، ۱۳۸۲) تغییر را معادل Change، ترجمه کرده‌اند و تحول را معادل Profound Change بیان کرده‌اند، پس با توجه به این دو تعریف می‌توانیم این‌طور نتیجه بگیریم که: تحول، عبارت است از تغییرِ عمیق (ژرف، گسترده).

تغییر معمولاً در کوتاه‌مدت اتفاق می‌افتد؛ یا حداقل، انتظار ما از تغییر این است که درزمانی کوتاه روی دهد؛ اما تحول چیزی نیست که زود، فوری، آنی و در کوتاه‌مدت شاهد آن باشیم و به زمان طولانی‌تر و چه بسا خیلی طولانی‌تر نسبت به تغییر **نیاز دارد.** تغییر یک رویداد است و تحول یک روند. تغییر از نزدیک و در زمانی کوتاه قابل‌مشاهده و درک است و تحول از فاصله‌ای دورتر و ارتفاعی بلندتر و زمانی طولانی‌تر. (شهرزاد، ۱۴۰۰)

به نظر نگارنده واژه Transformation جایگزین مناسب‌تری برای تحول است زیرا تغییر و تحول کاملاً متفاوت هستند، تغییر درست کردن گذشته است اما تحول ساخت آینده است همان‌طور که پروانه همان کرم ابریشم گذشته نیست بلکه موجودی جدید است.

ازنظر کرت لوین که اولین نظریه نظام‌مند در مورد تغییر را ارائه داد، تغییر و تحول خروج از وضعیتی و رسیدن به وضعیت دیگری است. به‌عبارت‌دیگر، انتقال از جایی که هست به جایی که باید باشد. (مشبکی و تیمورنژاد، ۱۳۸۷، ص ۱۳)

جدول ۱: مقایسه تغییر با تحول (وبلاگ بیان، ۱۳۹۵)

تحول	تغییر
عمقی	سطحی
چند بعدی	یک بعدی
لایه‌های فرهنگی زیرین سازمان	لایه‌های فرهنگی بالایی سازمان
تمام سطوح سازمان	یک سطح سازمان
یک فرآیند است	یک هدف است
منشا درونی یا بیرونی	منشا بیرونی

زمان زیاد نیاز دارد	زمان اندک نیاز دارد
یک تحول در یک زمان	چند تغییر هم‌زمان یا پیاپی
عدم برگشت به گذشته	امکان برگشت به گذشته
سریع اتفاق نمی‌افتد	سریع اتفاق می‌افتد
برنامه‌ریزی شده است	برنامه‌ریزی نشده است
آمار تحولات اندک است	آمار تغییرات زیاد است
هدف تحول: وضوح اهداف و نقش‌ها - ایجاد انگیزش و تعهد - ایجاد همکاری و ساخت گروهی - انگیزش و سلوک کارکنان	هدف تغییر: موفقیت و تحصیل سود - کارآیی و بهره‌وری - کاهش و تلفیق تعارضات - مسائل روحی و اخلاقی، غیبت و بازده فردی
تغییر مثبت است	می‌تواند مثبت یا منفی باشد

مفهوم تحول در کلام رهبر

یکی از کلیدواژه‌های اصلی مطرح‌شده از سوی رهبر معظم انقلاب طی سالیان گذشته، بحث تحول و تحول‌خواهی است که طی سالیان گذشته ده‌ها بار از سوی ایشان مطرح شده و در برخی سخنرانی‌ها به صورت مبسوط پرداخته شده است. ایشان تحول را یکی از ضروری‌ترین نیازهای جامعه می‌دانند که باید از این طریق برخی عقب‌ماندگی‌های به وجود آمده در انقلاب اسلامی را جبران کرد(.نشریه مشرق، ۱۳۸۸)

نگاه رهبر انقلاب به موضوع تحول یک نگاه کلان و فلسفی است و ایشان معتقدند که تحول در جوامع انسانی و برای بشر، سنت لایتغیر الهی است. هیچ‌کس نمی‌تواند در مقابل تحول بشری بایستد. دیر یا زود، یکی پس از دیگری، تحولات بشری اتفاق می‌افتند. این راز ماندگاری و راز تعالی بشر است. مفهوم تحول از نگاه ایشان ایجاد یک حرکت جهشی و جهادی در همه بخش‌های اداری و حکمرانی کشور و همچنین در بخش‌هایی از سبک زندگی عمومی مردم است. از سوی دیگر تحول فقط در مباحث مادی و شاخص‌های پیشرفت ظاهری نیست و می‌توان در بسیاری از زمینه‌های اخلاقی و معنوی نیز موضوع تحول را مطرح کرد. (رهبر معظم، ۷ خرداد ۱۴۰۲)

نقش معلم در گام دوم

ازآنجاکه اولین توصیه رهبر معظم، موضوع علم و پژوهش است، کسی غیر از معلمان گران‌قدر نمی‌توانند این مسئولیت خطیر و انسان‌ساز را بر عهده بگیرند. البته معلمان و اساتید این مسئولیت را بر عهده گرفته‌اند و از جان در این رابطه مایه می‌گذارند و در سند تحول بنیادین نیز معلم و مربی مترادف یکدیگر در نظر گرفته‌شده و به فردی اطلاق می‌شود که رسالت تربیت دانش آموزان را بر عهده گرفته و معلم یا مربی به‌عنوان عنصر اصلی تحقق مأموریت نظام تعلیم و تربیت است. لازم به ذکر است که ابتدا باید معلمان خود تحول یافته باشند تا بتوانند تحول ایجاد کنند. کسی می‌تواند تحول ایجاد کند که ابتدا در خود تحول را ایجاد کرده باشد. این موضوع با عنوان چرخش‌های اساسی در سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش چنین ذکرشده است " تربیت انسانی موحد، مؤمن و معتقد به معاد و آشنا و متعهد به مسئولیت و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌جو، ظلم‌ستیز، جهادگر، شجاع و ایثارگر و وطن‌دوست، مهرورز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، ولایت مدار و منتظر و تلاشگر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، با اراده و امیدوار، خودباور و دارای عزت‌نفس، امانت‌دار، دانا و توانا، پاکدامن و باحیا، انتخاب‌گر و آزادمنش، متخلق به اخلاق اسلامی خلاق و کارآفرین و مقتصد و ماهر، سالم و بانشاط، قانون‌مدار و نظم‌پذیر و آمادگی ورود به زندگی شایسته فردی، خانوادگی و اجتماعی ، و بر اساس نظام معیار اسلامی انجام پذیرد"

این انقلاب جهت رسیدن به آرمان‌های بلند و انسان‌ساز خود نیازمند شناخت بهتر و اداره کردن جامعه به گونه جهادی و به‌اصطلاح « مدیریت جهادی» می‌باشد، همه این موارد نیازمند به معلمان آگاه، دلسوز، خردمند و تحصیل‌کرده می‌باشد که باید روزبه‌روز به این سمت‌وسو حرکت نمود تا ضعف‌ها و کاستی‌های جامعه برطرف شود و چهره نورانی و منور اسلام لحظه‌به‌لحظه آشکارتر گردد. (عاملی، ۱۴۰۰)

جدول ۲: خلاصه مطالعات انجام‌شده در ارتباط با موضوع پژوهش (منبع: محقق)

پژوهش‌گر	عنوان پژوهش	یافته‌ها
معافی و رون (۱۳۹۳)	مفهوم تحول در نظام تعلیم و تربیت	در این مقاله ضمن احصا دلایل تغییر در آموزش‌وپرورش، آن‌ها را به ۴ دسته تقسیم نموده و ایجاد تحول را در هر یک از ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بیان نموده.
دهباشی و حیدری نیا (۱۳۹۹)	تعلیم و تربیت در سند تحول بنیادین و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی	مدرسه صالح و معلم طراز انقلاب اسلامی و معلم تمدن ساز و معلم به مثابه مربی و ... باید به‌درستی تبیین و آموزش داده شود. درصورتی‌که اصطلاحات و واژگان این سند به‌درستی تبیین شود، جلوی ابهام‌ها و تفسیرها و اقدامات سلیقه‌ای را خواهد

		گرفت. موازی‌کاری‌ها و برخوردهای سلیقه‌ای دولت‌ها در عرصه تعلیم و تربیت را گرفت و حقیقتاً باید گفت فرسودگی نظام آموزش‌وپرورش کشور و ایجاد تحول با عملیاتی نمودن سند تحول بنیادین قابل تحقق و مشاهده خواهد بود. برخی مخالفین و حتی منتقدین سند تحول هنوز ظرفیت‌های ملت ایران و جوانان این مرز و بوم را به درستی نشناخته‌اند و البته به‌تدریج بخشی از منتقدین به‌ضرورت و اهمیت چنین سندی و اهمیت عملیاتی سازی آن پی برده‌اند ولی در نحوه ارزیابی و یا اجرا نکاتی دارند. حتی نقل شده که برخی ابتدا می‌گفتند تا ۱۰۰ سال دیگر این سند قابل‌اجرا نخواهد بود اما وقتی با ظرفیت‌ها و واقعیت‌های ملت مسلمان ایران مواجه شدند حتی اعلام کردند وزارتخانه را با سند تحول اداره خواهند کرد.
ناظمی (۱۳۸۸)	سیاست تحول در نظام آموزش‌وپرورش کشور	ازآنجاکه نظام آموزش‌وپرورش موجود، کهنه و وارداتی و تقلیدی و غربی بوده و خروجی آن یعنی دانش آموزان فارغ‌التحصیل، دارای ویژگی‌های شخصیتی مورد انتظار نمی‌باشند، با اقدامات مدیریتی نمی‌توان عملکرد آن را اصلاح نمود، بلکه به تحول و مهندسی مجدد با رویکرد فرهنگ و ارزش‌های اسلامی نیازمند است.
نادری و پیرانی (۱۳۹۹)	راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی)	بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی می‌توان چهار استراتژی در دوران پساچهل سالگی انقلاب اسلامی طراحی کرد: ۱. راهبرد «پیشتازی «انقلاب اسلامی ناظر بر قوت‌های داخلی و فرصت‌های بیرونی: ۲. راهبرد «صیانتی «انقلاب اسلامی ناظر بر قوت‌های داخلی و تهدیدهای بیرونی ۳. راهبرد «رقابتی «انقلاب اسلامی ناظر بر فرصت‌های بیرونی و ضعف‌های داخلی ۴. راهبرد «مقاومتی «انقلاب اسلامی ناظر بر ضعف‌های داخلی و تهدیدهای بیرونی. نظر به توفیقات انقلاب اسلامی در امر «قوت‌ها» و «فرصت‌های» حداکثری پیشرو در مقایسه با ضعف‌ها و تهدیدها، اهتمام دولتمردان باید بسیج منابع، امکانات و ظرفیت‌ها به‌منظور برنامه‌ریزی در راستای عملیاتی کردن راهبردهای مذکور با محوریت راهبرد »پیشتازی» در محیط منطقه‌ای و نظام بین‌الملل باشد.

فیروزی‌ها و دادکانی (۱۴۰۰)	مروری بر بایسته‌های تحول در نظام آموزش‌وپرورش	یکی از سازمان‌های مهم در هر جامعه آموزش‌وپرورش است که خصوصاً امروزه نیاز مبرمی به تحول دارد. سه مرحله حیاتی در تحول نظام آموزشی شامل هدف (توسعه چشم‌انداز و هدف مشترک به‌طور گسترده)، آموزش (طراحی مجدد هسته آموزشی) و موقعیت (موقعیت‌سازی و همسوسازی تمام اجزای سیستم برای حمایت از هسته و هدف آموزشی) می‌باشند که مشارکت عمیق مربیان، خانواده‌ها، جوامع، فراگیران و کارکنان آموزش‌وپرورش در هر یک از این مراحل ضرورت دارد.
جان وایت (۲۰۲۱)	تحول در آموزش‌وپرورش	این مقاله در پرتو همه‌گیری کووید نوشته‌شده است، تصویری از چگونگی تغییر آموزش به‌ویژه در انگلستان و همچنین در جاهای دیگر برای پاسخگویی به چالش‌ها و فرصت‌های ارائه شده توسط پنج رویداد جهانی جاری و جاری ارائه می‌کند .این شامل ادراکات تغییریافته نه‌تنها از اهداف آموزش مدرسه و برنامه درسی، بلکه از کار و کار مدرسه نیز می‌شود .معاینات و ارزیابی؛ یادگیری موفق؛ برابری در آموزش؛ تربیت اخلاقی و مدنی؛ نقش معلم؛ پیوند با آموزش عالی؛ تربیت‌معلم را موردبررسی قرار داده است.
دیوید سنگه و ربکا وینتروپ (۲۰۲۲)	تغییر شکل دادن سیستم‌های آموزشی چیستی، چرایی و چگونگی	در این مقاله بحث شده که چگونه تحول نظام آموزشی می‌تواند در کشور پیشرفت کند؟ ما استدلال می‌کنیم که سه مرحله حیاتی هستند: هدف (توسعه چشم‌انداز و هدف مشترک به‌طور گسترده)، آموزش (طراحی مجدد هسته آموزشی) و موقعیت (موقعیت‌سازی و همسوسازی تمام اجزای سیستم برای حمایت از هسته و هدف آموزشی) .مشارکت عمیق مربیان، خانواده‌ها، جوامع، دانش آموزان، کارکنان وزارت و شرکا در هر یک از این مراحل "۳ "P ضروری است.
کمیسیون بین‌المللی آینده آموزش یونسکو (۲۰۲۱)	تجسم مجدد آینده ما با هم: یک قرارداد اجتماعی جدید برای آموزش	این گزارش توسط کمیسیون بین‌المللی آینده آموزش، قدرت آموزش را برای ایجاد تغییرات عمیق تأیید می‌کند .ما با چالش دوگانه عمل به وعده محقق نشده برای تضمین حق آموزش باکیفیت برای هر کودک، جوان و بزرگسال و درک کامل پتانسیل تحول‌آفرین آموزش به‌عنوان مسیری برای آینده‌های جمعی پایدار روبرو هستیم .برای انجام این کار، ما به یک قرارداد

		اجتماعی جدید برای آموزش نیاز داریم که بتواند بی‌عدالتی‌ها را ترمیم کند و در عین حال آینده را متحول کند .این قرارداد اجتماعی جدید باید مبتنی بر حقوق بشر و بر اساس اصول عدم تبعیض، عدالت اجتماعی، احترام به زندگی، کرامت انسانی و تنوع فرهنگی باشد .این باید اخلاق مراقبت، متقابل و همبستگی را در برگیرد .باید آموزش را به‌عنوان یک تلاش عمومی و یک خیر عمومی تقویت کند.

۳–روش تحقیق

این پژوهش با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) انجام‌شده است. در بخش کیفی، از روش تحلیل محتوا استفاده شد. ابتدا به مطالعه دقیق اسناد مرتبط ازجمله سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش و بیانیه گام دوم انقلاب پرداخته شد، سپس، با ۱۳ نفر از خبرگان علمی و مدیران ارشد وزارت آموزش‌وپرورش مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انجام گرفت. این خبرگان به‌صورت هدفمند و بر اساس معیارهایی چون سابقه کاری، تخصص در حوزه سیاست‌گذاری آموزشی و آشنایی با سند تحول بنیادین انتخاب شدند. مصاحبه‌ها حول محور سؤالات اصلی پژوهش طراحی‌شده و تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت.

داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی، با استفاده از تکنیک تحلیل تم (مضمون) مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. این فرآیند شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی بود. ابتدا به‌صورت مستقل کدگذاری انجام شد و سپس برای رسیدن به توافق در مورد کدها و مضامین اصلی، موردبررسی مجدد قرار گرفت. برای اطمینان از روایی یافته‌ها، از روش‌های بازبینی توسط مشارکت‌کنندگان و بررسی همکار استفاده شد.

در بخش کمی، از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شد. بر اساس یافته‌های بخش کیفی، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته طراحی شد. این پرسشنامه شامل ۵۰ گویه در مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای بود که روایی محتوایی آن توسط متخصصان تأیید و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ (۰,۸۹) سنجیده شد. جامعه آماری شامل معلمان و مدیران آموزش‌وپرورش شهر تهران بود که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای، نمونه‌ای ۳۶۰ نفری انتخاب شد. در نهایت، ۲۵۰ پرسشنامه تکمیل و بازگردانده شد (نرخ پاسخ‌دهی ۶۹,۴٪).

برای تحلیل داده‌های کمی، از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (تحلیل عاملی تأییدی، مدل‌سازی معادلات ساختاری) استفاده شد. تحلیل‌ها با کمک نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۶ و AMOS نسخه 24 انجام گرفت. برای بررسی برازش مدل، شاخص‌هایی مانند CFI، TLI، RMSEA و SRMR مورداستفاده قرار گرفت.

در نهایت، نتایج حاصل از بخش‌های کیفی و کمی با یکدیگر تلفیق شد تا تصویری جامع از جایگاه سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب اسلامی ارائه شود. این تلفیق شامل مقایسه و تطبیق یافته‌های کیفی با نتایج کمی، شناسایی نقاط همگرایی و واگرایی و ارائه تفسیری یکپارچه از داده‌ها بود.

۴- یافته‌های تحقیق

یافته‌های بخش کیفی

در این بخش ابتدا عوامل مؤثر بر اجرای سند از مبانی نظری و پیشینه تحقیق استخراج گردید. در گام بعد، مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان انجام گرفت و شاخص‌ها از متن مصاحبه‌ها استخراج گردید؛ و بدین ترتیب، شاخص‌ها شناسایی شده از قسمت مبانی نظری و پیشینه پژوهش تکمیل شد. به این صورت که محتوای مصاحبه‌ها چندین بار مورد بررسی قرار گفت و کلیه گزاره‌های بیان‌شده توسط مصاحبه‌شوندگان، کدگذاری شدند که در جدول ۳ مضامین پایه، فراگیر و سازمان دهنده نشان داده‌شده است.

جدول ۳: مولفه‌ها و شاخص‌های جایگاه سند تحول آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب (مستخرجِ از پیشینه و مصاحبه)

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
اسلامی کردن آموزش‌وپرورش	به‌گزینی و انتخاب نیروهای باانگیزه	باور به معاد
		باور به توحید
		ارزش‌مدار
		خلقت محور
		عدالت‌گستر
		نظارت باور
	نیروی تراز	مدیر تراز
		معلم تراز
		مربی تربیتی تراز
	آموزش‌های خاص	قرآن و مفاهیم

		نهج‌البلاغه
		احکام، اجتهاد و تقلید
		سیره نبوی و علوی
		اصول و عقاید
		تاریخ اسلام و انقلاب
		اقتصاد اسلامی
		امام شناسی
		سواد رسانه‌ای و فضای مجازی
		اخلاق اسلامی
		تربیت اقتصادی
		کارآفرینی
		آشنایی با سند تحول و نقد آن
		تربیت سیاسی
	آموزش‌های عام	روش تدریس
		فن کلاس داری
		فن بیان
		روانشناسی مراحل رشد و نقد آن
		روانشناسی عمومی و نقد آن
		آشنایی با دنیای کودک، نوجوان و جوان
		کارورزی
ساحت‌های تربیت	تربیت دینی، اعتقادی، عبادی، اخلاقی	حوزه‌های علمیه
	تربیت اقتصادی و حرفه‌ای	خانواده
	تربیت زیستی و بدنی	معاونت پرورشی و تربیتی
	تربیت سیاسی و اجتماعی	سواد رسانه‌ای، فضای مجازی
	تربیت علمی و فناورانه	آموزش‌وپرورش
	تربیت هنری و زیبایی‌شناسی	انجمن اولیا و مربیان
آموزش‌وپرورش ابتدایی و پیش‌دبستانی	رسالت خاص	یادگیری با ثبات و پایدار
		حساسیت خاص عاطفی
		زمان اوج کارآیی حافظه
		فطرت الهی
		تحت پوشش داشتن بیشترین دانش‌آموز

		مخاطرات تکفیر در مرزها
		پایه رشد و تعالی همه‌جانبه
		شرایط خاص و سختی‌های غیرمتعارف
	رسالت عام	اسلامی کردن آموزش‌وپرورش
		سواد رسانه‌ای و فضای مجازی
		مکتب وحی
		خانواده
ضمانت اجرا	رهبری و دیده‌بانی	قوه مقننه
		قوه مجریه
		قوه قضائیه
	مطالبه گری، هدایت و حمایت همه‌جانبه	ملت
		رسانه ملی
		آموزش‌وپرورش

یافته‌های بخش کمی

همان‌گونه که در جدول ۴ ملاحظه می‌شود، بر اساس نتایج آزمون کولموگروف – اسمیرنوف، به دلیل اینکه مقدار محاسبه‌شده سطح معنی‌داری برای متغیرهای اسلامی کردن آموزش‌وپرورش، آموزش ابتدایی و پیش‌دبستانی، ضمانت اجرا مقداری کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، از این رو توزیع داده‌ها غیرنرمال است. همچنین، برای متغیر ساحت‌های تربیت، سطح معنی‌داری محاسبه شده بیشتر از مقدار ۰/۰۵ است و بنابراین توزیع نرمال دارند. از این رو، برای تحلیل داده‌ها باید از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

جدول ۴. آزمون کولموگروف- اسمیرنوف متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	Sig (سطح معنی‌داری)	α(مقدار خطا)	نتیجه آزمون
اسلامی کردن آموزش‌وپرورش	۲/۶۲	۰/۶۹	۰/۰۰۴	۰/۰۵	غیرنرمال
ساحت‌های تربیت	۲/۶۰	۰/۶۶	۰/۰۸۰	۰/ ۰۵	نرمال

آموزش ابتدایی و پیش‌دبستانی	۲/۴۹	۰/۸۱	۰/۰۰۰	۰/ ۰۵	غیرنرمال
ضمانت اجرا	۲/۷۴	۰/۶۵	۰/۰۱۰	۰/ ۰۵	غیرنرمال

پس از بررسی نرمال بودن داده‌ها، باید نسبت به‌کفایت حجم نمونه‌ها اطمینان کسب کرد. برای آزمون کفایت حجم نمونه از شاخص (KMO) و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار این شاخص همیشه بین دو مقدار صفر تا یک قرار دارد. محاسب مربوط به بررسی کفایت حجم نمونه با نرم‌افزار SPSS انجام گرفت. مقدار شاخص (KMO) مقدار ۰/۸۶۵ است که با توجه اینکه بیشتر از ۰/۶ است، مقداری قابل‌قبول می‌باشد. همچنین، مقدار معنی‌داری آزمون بارتلت ۰/۰۰۰ محاسبه شد که چون کمتر از ۰/۰۵ است، مقداری مناسب می‌باشد؛ بنابراین درمجموع حجم نمونه برای تحلیل عاملی تاییدی کافی است.

سؤال اول: چگونه سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش می‌تواند در راستای تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی ایران به کار گرفته شود؟

بر اساس اطلاعات ارائه‌شده، سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش می‌تواند از طریق چندین رویکرد اساسی در راستای تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی ایران به کار گرفته شود. این رویکردها شامل اسلامی کردن آموزش‌وپرورش، توجه به ساحت‌های مختلف تربیت، تمرکز ویژه بر آموزش ابتدایی و پیش‌دبستانی و ایجاد ضمانت اجرایی برای تحقق اهداف سند است. در زمینه اسلامی کردن آموزش‌وپرورش، سند تحول بر مواردی چون به‌گزینی نیروهای با انگیزه و ارزش‌مدار، تربیت مدیران و معلمان تراز انقلاب اسلامی و آموزش‌های خاص مانند قرآن و مفاهیم، نهج‌البلاغه، سیره نبوی و علوی و اقتصاد اسلامی تأکید دارد. این رویکرد به دنبال ایجاد یک نظام آموزشی است که بر پایه ارزش‌های اسلامی و انقلابی استوار باشد.

در بخش ساحت‌های تربیت، سند تحول به شش حوزه اصلی توجه دارد: تربیت دینی و اخلاقی، تربیت سیاسی و اجتماعی، تربیت اقتصادی و حرفه‌ای، تربیت زیستی و بدنی، تربیت علمی و فناورانه و تربیت هنری و زیبایی‌شناسی. این رویکرد جامع به دنبال پرورش همه‌جانبه دانش‌آموزان است تا آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های آینده و پیشبرد اهداف انقلاب آماده سازد. توجه ویژه به آموزش ابتدایی و پیش‌دبستانی از دیگر محورهای مهم سند تحول است. این بخش بر اهمیت سال‌های اولیه آموزش در شکل‌گیری شخصیت و یادگیری پایدار تأکید دارد. با توجه به ویژگی‌هایی چون حساسیت عاطفی، اوج کارآیی

حافظه و فطرت الهی در این سنین، سند تحول به دنبال بهره‌برداری حداکثری از این دوره حساس برای پرورش نسلی متعهد به آرمان‌های انقلاب است. در نهایت، ایجاد ضمانت اجرا برای تحقق اهداف سند از طریق همکاری و هماهنگی میان نهادهای مختلف ازجمله قوای سه‌گانه، رهبری، رسانه ملی و مشارکت فعال خانواده‌ها و جامعه مورد تأکید قرارگرفته است. این رویکرد به دنبال ایجاد یک سیستم پاسخگو و کارآمد برای اجرای موفق سند تحول است.

با توجه به نتایج آماری ارائه‌شده، می‌توان گفت که اگرچه توزیع داده‌ها در برخی متغیرها غیرنرمال است، اما این امر نشان‌دهنده اهمیت و پیچیدگی موضوع است و لزوم استفاده از رویکردهای متنوع و انعطاف‌پذیر در اجرای سند تحول را نشان می‌دهد. درمجموع، سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش با تمرکز بر این محورها می‌تواند نقش مهمی در تحقق اهداف گام دوم انقلاب اسلامی ایفا کند.

یافته‌های تحلیل عاملی تائیدی

برای بررسی اعتبار مدل تحقیق، از روش تحلیل عاملی تاییدی با استفاده از نرم‌افزار AMOS ۲۴ استفاده گردید. روش کار در این مرحله بدین شکل بود که پس از شناسایی متغیرهای مدل، روابط موجود بین متغیرها بررسی شد.

شاخص‌های برازش مدل

جدول ۵: شاخص‌های برازش مدل معادلات ساختاری

شاخص	مقدار	توضیحات
square-Chi (χ^2)	۳,۲۴۵	مقدار کای اسکوئر
Freedom of Degrees (df)	۲	درجه آزادی
value-p	۰,۱۹۷	سطح معناداری ($p > ۰,۰۵$ نشان‌دهنده برازش خوب است)
χ^2/df	۱,۶۲۳	نسبت کای اسکوئر به درجه آزادی (کمتر از ۳ قابل‌قبول است)
RMSEA	۰,۰۴۸	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (کمتر از ۰,۰۸ قابل‌قبول است)
CFI	۰,۹۹۵	شاخص برازش تطبیقی (بیشتر از ۰,۹۵ عالی است)
TLI	۰,۹۸۶	شاخص تاکر-لویس (بیشتر از ۰,۹۵ عالی است)

SRMR	۰,۰۱۸	ریشه میانگین مربعات باقیمانده استانداردشده (کمتر از ۰۸.۰ قابل‌قبول است)

این جدول نشان‌دهنده شاخص‌های برازش یک مدل معادلات ساختاری است که درمجموع حاکی از برازش مطلوب مدل با داده‌های مشاهده‌شده می‌باشد. مقدار کای اسکوئر (χ^2) برابر با ۳,۲۴۵ و درجه آزادی (df) ۲ است که نسبت آن‌ها (χ^2/df) برابر با ۱,۶۲۳ می‌باشد و کمتر از ۳ بوده که نشان‌دهنده برازش قابل قبول است. سطح معناداری (p-value) ۰,۱۹۷ است که بزرگ‌تر از ۰,۰۵ بوده و نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین مدل پیشنهادی و داده‌های مشاهده‌شده وجود ندارد. شاخص‌های RMSEA (۰,۰۴۸)، CFI (۰,۹۹۵)، TLI (۰,۹۸۶) و SRMR (۰,۰۱۸) همگی در محدوده مطلوب قرار دارند که نشان‌دهنده برازش خوب مدل است. درمجموع، این شاخص‌ها حاکی از آن است که مدل ارائه‌شده به‌خوبی با داده‌های تجربی منطبق است و می‌تواند برای تحلیل‌های بعدی مورداستفاده قرار گیرد.

بارهای عاملی استاندارد شده مرتبه اول و دوم مضامین سازمان دهنده و مضامین پایه

جدول ۶: "تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و دوم: بارهای عاملی مضامین سازمان‌دهنده و پایه در اسلامی کردن آموزش‌وپرورش"

متغیر مشاهده‌شده	بار عاملی	معناداری (Value-P)
۳,۱ اصول اعتقادی و ارزشی	۷۱۲.	۰,۰۰۱ >
باور به معاد	۰,۸۲	۰,۰۰۱ >
باور به توحید	۰,۸۵	۰,۰۰۱ >
ارزش‌مدار	۰,۷۹	۰,۰۰۱ >
خلقت محور	۰,۷۶	۰,۰۰۱ >
عدالت‌گستر	۰,۸۰	۰,۰۰۱ >
نظارت باور	۰,۷۳	۰,۰۰۱ >
فطرت الهی	۰,۷۸	۰,۰۰۱ >
۳,۲ منابع و مفاهیم اسلامی	۸۱۲.	۰,۰۰۱ >
قرآن و مفاهیم	۰,۸۸	۰,۰۰۱ >
نهج‌البلاغه	۰,۸۶	۰,۰۰۱ >
احکام، اجتهاد و تقلید	۰,۸۲	۰,۰۰۱ >
سیره نبوی و علوی	۰,۸۵	۰,۰۰۱ >
اصول و عقاید	۰,۸۴	۰,۰۰۱ >
تاریخ اسلام و انقلاب	۰,۷۹	۰,۰۰۱ >

اقتصاد اسلامی	۰,۷۵	< ۰,۰۰۱
امام شناسی	۰,۸۱	< ۰,۰۰۱
اخلاق اسلامی	۰,۸۳	< ۰,۰۰۱
مکتب وحی	۰,۸۷	< ۰,۰۰۱
۳,۳ مهارت‌های آموزشی و تربیتی	۸۳۴.	< ۰,۰۰۱
مدیر تراز	۰,۸۱	< ۰,۰۰۱
معلم تراز	۰,۸۶	< ۰,۰۰۱
مربی تربیتی تراز	۰,۸۴	< ۰,۰۰۱
روش تدریس	۰,۸۳	< ۰,۰۰۱
فن کلاس داری	۰,۸۰	< ۰,۰۰۱
فن بیان	۰,۷۸	< ۰,۰۰۱
کارورزی	۰,۷۶	< ۰,۰۰۱
تربیت اقتصادی	۰,۷۲	< ۰,۰۰۱
کارآفرینی	۰,۷۰	< ۰,۰۰۱
تربیت سیاسی	۰,۷۴	< ۰,۰۰۱
۳,۴ جنبه‌های روان‌شناختی و رشدی	۸۴۵.	< ۰,۰۰۱
روانشناسی مراحل رشد و نقد آن	۰,۸۵	< ۰,۰۰۱
روانشناسی عمومی و نقد آن	۰,۸۳	< ۰,۰۰۱
آشنایی با دنیای کودک، نوجوان و جوان	۰,۸۷	< ۰,۰۰۱
یادگیری با ثبات و پایدار	۰,۸۰	< ۰,۰۰۱
حساسیت خاص عاطفی	۰,۷۶	< ۰,۰۰۱
زمان اوج کارآیی حافظه	۰,۷۴	< ۰,۰۰۱
۳,۵ ساختارهای نهادی و اجتماعی	۸۲۳.	< ۰,۰۰۱
حوزه‌های علمیه	۰,۷۵	< ۰,۰۰۱
خانواده	۰,۸۲	< ۰,۰۰۱
معاونت پرورشی و تربیتی	۰,۷۹	< ۰,۰۰۱
سواد رسانه‌ای و فضای مجازی	۰,۷۷	< ۰,۰۰۱
آموزش‌وپرورش	۰,۸۶	< ۰,۰۰۱
انجمن اولیا و مربیان	۰,۸۰	< ۰,۰۰۱
قوه مقننه	۰,۷۲	< ۰,۰۰۱
قوه مجریه	۰,۷۳	< ۰,۰۰۱
قوه قضائیه	۰,۷۱	< ۰,۰۰۱

ملت	۰,۷۸	۰,۰۰۱ >
رسانه ملی	۰,۷۶	۰,۰۰۱ >

بارهای عاملی استاندارد شده مضامین فراگیر

جدول ۷:"تحلیل عاملی تأییدی مرتبه سوم: بارهای عاملی و واریانس تبیین شده مضامین فراگیر در اسلامی کردن آموزش‌وپرورش"

متغیر	بار عاملی	R^2
ساحت‌های تربیت	۰,۸۴۵	۰,۷۱۴
آموزش‌وپرورش ابتدایی و پیش‌دبستانی	۰,۷۸۹	۰,۶۲۳
ضمانت اجرا	۰,۷۲۳	۰,۵۲۳
اسلامی کردن آموزش‌وپرورش	۰,۹۰۱	۰,۸۱۲

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان می‌دهد که مدل اسلامی کردن آموزش‌وپرورش از برازش مطلوبی برخوردار است. در سطح مضامین سازمان‌دهنده، "جنبه‌های روان‌شناختی و رشدی" با بار عاملی ۰,۸۴۵ بیشترین تأثیر را دارد، درحالی‌که "اصول اعتقادی و ارزشی" با ۰,۷۱۲ کمترین بار عاملی را نشان می‌دهد. در میان مضامین پایه، " آشنایی با دنیای کودک، نوجوان و جوان" (۰,۸۷) و "قرآن و مفاهیم" (۰,۸۸) بالاترین بارهای عاملی را دارند. در سطح مضامین فراگیر، " اسلامی کردن آموزش‌وپرورش" با بار عاملی ۰,۹۰۱ و R^2 0.812 قوی‌ترین عامل است. این نتایج حاکی از اهمیت بالای جنبه‌های روان‌شناختی، منابع اسلامی و ساختارهای آموزشی در فرآیند اسلامی کردن آموزش‌وپرورش است و نشان می‌دهد که تمامی ابعاد مورد بررسی نقش معناداری در این فرآیند دارند.

در مجموع، بر اساس نتایج تحلیل عاملی تاییدی مقادیر ضرایب معناداری برای تمام شاخص‌های مدل تحقیق بیشتر از ۱/۹۶+ و کمتر از ۱/۹۶- است و همچنین ضرایب استاندارد نیز بیشتر ۰/۵ می‌باشد که نشان می‌دهد همگی مورد تائید هستند. ضمناً، نتایج محاسبات تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم (همبستگی بین مؤلفه‌های اصلی با مفهوم اجرای سند تحول بنیادین) گویای آن است که هر شش مؤلفه دارای همبستگی بالایی با ابعاد اجرای سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش دارند و می‌توانند آن را تبیین کنند.

سؤال دوم: کدام مؤلفه‌های سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش بیشترین تأثیر را در پیشبرد اهداف گام دوم انقلاب دارند؟

بر اساس نتایج تحلیل عاملی تأییدی ارائه‌شده در جداول، می‌توان گفت که چندین مؤلفه از سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش تأثیر قابل‌توجهی در پیشبرد اهداف گام دوم انقلاب دارند. در میان مضامین سازمان‌دهنده، "جنبه‌های روان‌شناختی و رشدی" با بار عاملی ۰,۸۴۵ بیشترین تأثیر را نشان می‌دهد. این مؤلفه شامل عناصری مانند آشنایی با دنیای کودک، نوجوان و جوان و روانشناسی مراحل رشد است که برای تربیت نسل آینده بسیار حیاتی هستند. پس از آن، "مهارت‌های آموزشی و تربیتی" با بار عاملی ۰,۸۳۴ قرار دارد که شامل مفاهیمی چون معلم تراز و روش‌های تدریس است. "ساختارهای نهادی و اجتماعی" نیز با بار عاملی ۰,۸۲۳ اهمیت بالایی دارد و نقش نهادهایی مانند آموزش‌وپرورش و خانواده را برجسته می‌کند. در سطح مضامین فراگیر، "اسلامی کردن آموزش‌وپرورش" با بار عاملی ۰,۹۰۱ و واریانس تبیین شده ۰,۸۱۲ قوی‌ترین عامل است که نشان‌دهنده اهمیت این رویکرد در تحقق اهداف گام دوم انقلاب است. همچنین، "ساحت‌های تربیت" با بار عاملی ۰,۸۴۵ نیز تأثیر قابل‌توجهی دارد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که ترکیبی از عوامل روان‌شناختی، آموزشی، ساختاری و ارزشی در پیشبرد اهداف گام دوم انقلاب از طریق سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش نقش کلیدی ایفا می‌کنند.

جدول ۸. جامع شاخص‌های پایایی و روایی برای همه متغیرها

متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی (CR)	میانگین واریانس استخراج شده (AVE)	۱	۲	۳	۴
۱. ساحت‌های تربیت	۰,۸۸	۰,۹۱	۰,۷۱	**۰,۸۴**			
۲. آموزش‌وپرورش ابتدایی و پیش‌دبستانی	۰,۸۵	۰,۸۹	۰,۶۲	۰,۵۸	**۰,۷۹**		
۳. ضمانت اجرا	۰,۸۲	۰,۸۷	۰,۵۲	۰,۵۱	۰,۴۹	**۰,۷۲**	
۴. اسلامی کردن آموزش‌وپرورش	۰,۹۲	۰,۹۴	۰,۸۱	۰,۶۷	۰,۶۲	۰,۵۵	**۰,۹۰**

این جدول شاخص‌های پایایی و روایی را برای چهار متغیر اصلی در یک مطالعه نشان می‌دهد. تمامی متغیرها از پایایی قابل قبولی برخوردار هستند، با آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) بالاتر از ۰,۸ برای هر متغیر. "اسلامی کردن آموزش‌وپرورش" بالاترین پایایی را با آلفای 0.92 و CR 0.94 نشان می‌دهد. روایی همگرا برای تمام متغیرها تأیید شده است، زیرا میانگین واریانس استخراج شده (AVE) برای همه بالاتر از ۰,۵ است، با " اسلامی کردن آموزش‌وپرورش" که بالاترین AVE را با ۰,۸۱ دارد. روایی واگرا نیز برای تمام متغیرها تأییدشده است، زیرا جذر AVE هر متغیر (اعداد پررنگ روی قطر) بزرگ‌تر از همبستگی آن با سایر متغیرها است. بیشترین همبستگی بین "ساحت‌های تربیت" و "اسلامی کردن آموزش‌وپرورش" (۰,۶۷) مشاهده می‌شود، درحالی‌که کمترین همبستگی بین " آموزش‌وپرورش ابتدایی و پیش‌دبستانی" و "ضمانت اجرا" (۰,۴۹) است. درمجموع، این نتایج نشان می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار است و می‌تواند برای تحلیل‌های بیشتر مورداستفاده قرار گیرد.

سؤال سوم این سؤال بیشترین ارتباط را با محتوای متن دارد. این سؤال می‌پرسد: "چه الگویی برای اجرای مؤثر سند تحول بنیادین در راستای تحقق اهداف گام دوم انقلاب می‌توان ارائه داد؟"

الگوی جامع و چند بعدی را برای اجرای سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش در راستای اهداف گام دوم انقلاب می‌توان ترسیم کرد. این الگو شامل سه بخش اصلی است که در قالب نمودارهای مختلف ارائه‌شده‌اند. بخش اول به‌طورکلی بر آموزش و توانمندسازی مدیران، معلمان و مربیان تمرکز دارد. این بخش شامل آموزش‌های متنوعی ازجمله تعلیم و تربیت اسلامی، سیره نبوی و علوی، اقتصاد اسلامی، سواد رسانه‌ای و مهارت‌های مدیریتی و آموزشی است. هدف این بخش، ایجاد یک پایه قوی برای اجرای سند تحول است. بخش دوم بر حوزه معاونت پرورشی و تربیتی تمرکز دارد و شش ساحت تربیتی را مطرح می‌کند: تربیت دینی و اخلاقی، تربیت سیاسی-اجتماعی، تربیت هنری، تربیت علمی و فناوری، تربیت زیستی و بدنی و تربیت اقتصادی و حرفه‌ای. این بخش همچنین بر اهمیت تعامل با خانواده‌ها، حوزه‌های علمیه و سایر نهادهای مرتبط تأکید دارد. بخش سوم بر حوزه معاونت ابتدایی تمرکز دارد و اهمیت این دوره را در شکل‌گیری شخصیت و یادگیری پایدار کودکان برجسته می‌کند. این بخش بر ویژگی‌های خاص دوره ابتدایی مانند حساسیت عاطفی، توان حافظه بالا و فطرت الهی کودکان تأکید می‌کند. درمجموع، این الگو یک رویکرد جامع و

سیستماتیک را برای اجرای سند تحول بنیادین ارائه می‌دهد که همه جنبه‌های نظام آموزشی، از آموزش معلمان و مدیران گرفته تا برنامه‌های تربیتی و توجه ویژه به دوره ابتدایی را در برمی‌گیرد. این الگو با تأکید بر ارزش‌های اسلامی و انقلابی، به دنبال ایجاد یک نظام آموزشی است که بتواند اهداف گام دوم انقلاب را محقق سازد.

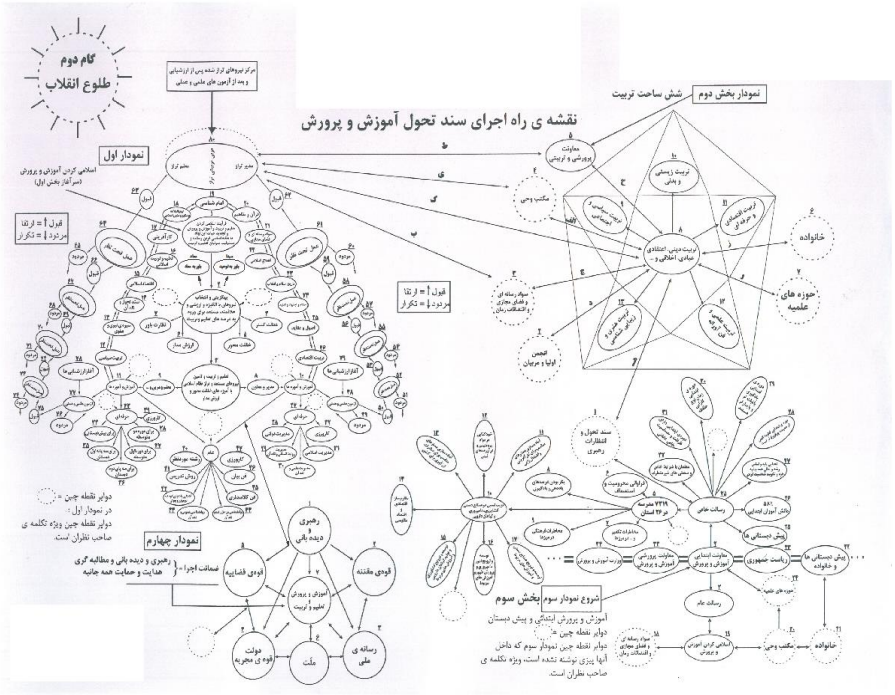

نمودار ۱ اجرای سند تحول آموزش‌وپرورش مبتنی بر گام دوم انقلاب (منبع یافته‌های تحقیق)

توضیحات مدل

۱- در این بخش چنانکه در اولین بیضی مشاهده می‌شود، تعلیم و تربیت و فرآیند اسلامی شدن آموزش‌وپرورش به‌مثابه اساسی‌ترین رسالت و مسئولیت انقلابی وفاداران به انقلاب و نظام اسلامی و از اهم امور حاکمیتی، کانون توجه قرار می‌گیرد.

۲- در این مرحله در دومین باکس بیضی‌شکل، به‌گزینی و انتخاب نیروهای با انگیزه، ارزشی، علاقه‌مند و مستعد برای ورود به عرصه تعلیم و تربیت انتخاب می‌شوند تا با دیدگاه اصولی خداباوری و خلقت محوری تحت آموزش آموزه‌های ضروری و مهم قرار گیرند و با

دانش‌افزایی و توسعه و تعمیق دین و دانش خویش، در زمره‌ی نیروهای ارزشی هم‌تراز مدیران، معلمان و مربیان تحول‌یافته در تراز انقلاب اسلامی، رشد و ارتقا یابند تا بتوانند با شایستگی پا به میدان عمل بگذارند.

۳- در سومین باکس بیضی‌شکل، نیروهای منتخب و برگزیده‌ی مرحله قبل برای فراگیری دروس و مطالب عنوان‌شده در نمودار آماده می‌شوند تا از دو مسیر برای فراگیری آموزش‌های مشترک و غیرمشترک اقدام کنند.

۴- باکس چهارم عدالت‌گستر، با عنایت به اینکه عدالت‌گستری در سرلوحه‌ی رسالت انبیای الهی و بالأخص پیامبر (ص) بوده و می‌باشد، ازاین‌رو برای به‌گزینی نیروهای مورد نظر، عدالت‌گستری امری بدیهی است.

۵- باکس خلقت محور، در آسیب‌شناسی نظام آموزشی، متأسفانه طبیعت‌محوری جایگزین خلقت محوری شده است. این مصیبت بزرگ، دانش‌آموختگان را با دانش فاقد ارزش مجهز می‌کند و بین دین و دانش، عملاً جدایی و تفکیک ایجاد کرده است. از این لحاظ به‌گزینی نیروهای معتقد و متعهد، مطلوب و کارآمد کاملاً ضروری و حائز اهمیت است و غفلت از این مهم، نقض غرض و ناروا است.

۶- باکس ارزش‌مدار، اصولاً پیروان ادیان الهی با شاخصه ارزش‌مداری، از پیروان مکاتب الحادی و ماتریالیستی شناخته می‌شوند و آنچه در نظر مکاتب غیر الهی ارزش تلقی می‌شود، احیاناً فاقد اصالت و اعتبار است.

۷- نظارت باور؛ نیروهای منتخب به‌گزین شده، باید از نفاق و پنهان‌کاری‌های متقلبانه و متداول مبرّا باشند و خدا را ناظر بر اعمال خود بدانند و باور داشته باشند که خداوند ناظر بر اعمال ما است و درعین‌حال، نظارت خلق را پاس می‌دارند.

۸- باکس مدیر و معاون، کلیه اشخاصی که عهده‌دار پست‌های مدیریتی در سطوح مختلف هستند باید پیش از آن آموزش‌های موردنظر را با موفقیت پشت سر بگذارند و از عهده ارزشیابی‌های علمی و عملی برآیند و با رسیدن به حدنصاب مشخصی (۷۰٪) برای تصدی نازل‌ترین سطح مدیریت، در ابتدای مراحل انجام‌وظیفه به کار مشغول شوند و با همین شیوه، تحت نظارت مستمر و اثبات شایستگی، برای رسیدن به‌مراتب بالاتر مسئولیت و درنهایت به بالاترین سطوح مدیریت نائل شوند و در صورت ناکارآمدی در همین سطوح پایین ابقا شوند و در مواردی، مردود و از چرخه مدیریت اخراج گردند. غفلت از این مسئله، آغازگر انحطاط مدیریت است.

۹- باکس معلم و مربی و غیره، کلیه اشخاصی که در کسوت معلم یا مربی و امثالهم در پایه‌ها و دوره‌های مختلف تحصیلی به تعلیم و تربیت دانش آموزان مشغول می‌شوند، لزوماً

قبل از اشتغال باید آموزش‌های نمودار نقشه راه را با موفقیت سپری نموده و از عهده آزمون-های علمی و عملی به خوبی برآمده باشند و به همان شیوه مراتب رشد مدیریت، مراتب ارتقا یا ابقا را طی کرده باشند. بدیهی است که بدین‌وسیله معلمان و مربیان و ... سریع‌تر به مرتبه کمال خود نائل می‌شوند.

۱۰ و ۱۱- این باکس‌ها مربوط به‌عنوان مواد آموزشی و آموزه‌های الزامی است که فراگیری آن‌ها برای مدیران و معلمان و مربیان و غیره در نظر گرفته‌شده است.

۱۲- باکس آموزش تربیت سیاسی؛ فقدان آشنایی با تاریخ و سیاست و نداشتن تربیت سیاسی و ضعف در تحلیل صحیح و آگاهانه‌ی مسائل سیاسی، می‌تواند عوام و خواص جامعه را به ورطه هلاکت بکشاند و حتی به سقوط نظام حاکمیتی منجر شود. به‌عبارت‌دیگر نتیجه فقدان تحلیل سیاسی در مردم، چیزی است که مردمی که به‌زعم خوشان دین‌دار بودند در مقابل امام حسین ع که مظهر آزادگی است ایستادند و به‌قصد قربت بر پیکر او شمشیر کشیدند.

۱۳- باکس سیره نبوی و علوی، اگر فرهنگ و سبک زندگی در نظام اسلامی، برگرفته از سیره نبوی و علوی نباشد، تحقق در هیچ نظام دیگری موضوعیت نخواهد داشت و اساساً پیروی از سیره نبوی و علوی را نمی‌توان منفک از اسلام و مسلمانی دانست. به این لحاظ آشنایی و فراگیری سیره نبوی و علوی حائز اهمیت است.

۱۴- باکس سند تحول آموزش‌وپرورش، اگر فراگیری مواد آموزشی مشترک برای نیروهای موردنظر در نقشه راه سند تحول آموزش‌وپرورش مهم است و ضرورت دارد، به‌طریق‌اولی فراگیری و اشراف به خاستگاه سند، اهمیت و ضرورت مبنایی خواهد داشت.

۱۵- باکس اقتصاد اسلامی، یکی از مسائلی که در هر نظام فکری در هر حکومتی پرداختن به آن اجتناب‌ناپذیر است، مسئله اقتصاد است. بدیهی است که در نظام اسلامی باید اقتصاد اسلامی تحقق یابد و پیش‌نیاز تحقق آن آشنایی به چیستی و چگونگی و چرایی آن است و تا زمانی که دولت و ملت به تحقق اقتصاد اسلامی نائل نشوند، نخواهند توانست کم و کیف و حدودوثغور و حلال و حرام آن را مراعات کنند و آحاد جامعه خواه‌ناخواه در معرض مخاطره حرام‌خواری واقع می‌شوند و درنتیجه گوش‌ها برای شنیدن سخن حق ناشنوا و کر خواهد شد (مانند قشون عمرسعد). ازاین‌رو آشنایی با اقتصاد اسلامی مهم و ضروری است.

۱۶- باکس تعلیم و تربیت اسلامی، شکل‌گیری شخصیت انسان‌ها در هر جامعه‌ای، باید و نبایدهای خود را دارد. باید و نبایدهای نظام اسلامی برای شکل‌گیری شخصیت انسان، با تعلیم و تربیت اسلامی تحقق‌پذیر خواهد بود و ازآنجاکه کار اصلی آموزش‌وپرورش، تربیت

انسان‌ها است، اشراف بر تعلیم و تربیت اسلامی از ارکان نظام آموزشی است و دارای نقش حیاتی می‌باشد؛ در غیر این صورت تعلیم و تربیت اسلامی امکان‌پذیر نخواهد بود.

۱۷- باکس کارآفرینی و اشتغال‌زایی، اگر بپذیریم که قیمتی کردن دست و مغز انسان‌ها باید از کارکردهای آموزش‌وپرورش و دستگاه‌های متولی تعلیم و تربیت باشد، نتیجه می‌گیریم که مهارت‌آموزی، کارآفرینی و اشتغال‌زایی در این نظام فکری مورد انتظار است و فراگیری دانش و فنون و مهارت‌های مربوطه و یادگیری و یاددهی آن‌ها ضرورت دارد و از اهمیت خاصی برخوردار است.

۱۸- باکس نهج‌البلاغه و متون اسلامی، به جرات می‌توان گفت که نهج‌البلاغه در جامعه اسلامی مهجور واقع‌شده است درحالی‌که به‌شدت موردنیاز جامعه‌ی امروز ما و به‌ویژه مسئولان کشور است. ازاین‌رو نظام آموزشی، مدرسه و دانشگاه در این مورد وظیفه خاصی دارند و برای تحقق سند تحول آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب، بهره‌گیری از این منبع عظیم الزامی است (البته سایر متون اسلامی نیز ضرورت دارد). نهج‌البلاغه هم در مدیریت و هم در تعلیم و تربیت بی‌بدیل است لیکن مغفول مانده است.

۱۹- باکس امام شناسی، اهمیت امام شناسی تا جایی است که به‌طور مثال اگر امام شناسی نباشد، ارزش و اعتبار سرباز و جانباز سپاه اسلام را باارزش و اعتبار سرباز و جانباز سپاه کفر برابر می‌سازد و طواف خانه خدا با طواف دارالخلافه یزید در حکم یکسان است و در حدیثی از پیامبر اکرم ص اشاره شده هرکس بمیرد و امام زمان خود را درک نکرده باشد، با جاهلیت مرده است.

۲۰- باکس قرآن و مفاهیم، اگر بپذیریم که فاصله انسان با خدا قیاس پذیر نیست، نتیجه می‌گیریم که فاصله ارزش کتاب انسان با کتاب خدا نیز قیاس پذیر نیست اما متأسفانه جایگاه قرآن (و نهج‌البلاغه) در مقایسه با فیزیک و شیمی و ریاضی و... مغفول مانده است درحالی‌که فراگیری قرآن و مفاهیم آن برای آحاد ملت مسلمان بر سایر یادگیری‌ها مقدم است و چگونه می‌توان از این واقعه تلخ پرده برداشت؟!

۲۱- سواد رسانه‌ای و فضای مجازی: در جهان امروز، مجهز نبودن به سواد رسانه‌ای و فضای مجازی، به قیمت بردگی و قربانی شدن انسان تمام می‌شود. اگر در چند دهه‌ی قبل، نهضت سوادآموزی را امری ضروری و بسیار مهم می‌دانستیم، امروز اهمیت و ضرورت آشنایی به سواد رسانه‌ای صدها برابر برای آحاد بشر اهمیت و ضرورت دارد. سواد رسانه‌ای و فضای مجازی برای بقا و دوام حکومت‌ها و برای رشد و ترقی جوامع در زمان ما ضروری است و فقدان آن برای سقوط و انحطاط ملت‌ها و دولت‌ها کافی است.

۲۲- باکس اخلاق اسلامی: از قول پیامبر اسلام ص نقل‌شده که " انی بعثت لمکارم الاخلاق" وقتی آن پیامبر ص دلیل بعثت خود را مکارم اخلاق می‌داند، ضرورت و اهمیت پرداختن به این مسئله به وضوح فهمیده می‌شود.

۲۳- باکس تاریخ اسلام و انقلاب: مشهور است که می‌گویند: ملتی که تاریخ نداند محکوم به تکرار اشتباهات تاریخ خویش است، از سوی دیگر یکی از منابع پنج گانه شناخت (تجربه، عقل، تاریخ، وحی و قلب) تاریخ است.

۲۴- باکس احکام، اجتهاد و تقلید: بدیهی است که غفلت از اهمیت آگاهی نسبت به احکام و اجتهاد و تقلید، مستلزم تحمل بلاتکلیفی در انجام احکام خمسه‌ی تکلیفی (حلال، حرام، مستحب، مکروه و مباح) خواهد شد؛ از این رو اهمیت آن کاملاً محسوس است.

۲۵- باکس اصول عقاید: فهم و درک صحیح و عمیق اصول عقاید برای هر مسلمانی، معنا بخش حقیقت مسلمانی اوست؛ به‌عبارت‌دیگر اعتقاد به هر مکتب و مذهبی با فهم و درک صحیح از اصول آن محقق می‌شود و برعکس، فقدان آشنایی با اصول عقاید، مترادف با تصدیق انکار آن است، به‌عبارت‌دیگر، ضعف در ادراک اصول عقاید، به‌مثابه پاشنه آشیل باور مؤمن است.

۲۶- باکس تربیت اقتصادی: برای تأمین هر چه‌بهتر معیشت و رفع مایحتاج روزمره و اجتناب‌ناپذیر خود و برای اینکه به بلای فقر و تهی‌دستی مبتلا نشویم، به تربیت اقتصادی محتاجیم. تربیت اقتصادی از طریق مهارت‌آموزی و دانش کارآفرینی و اشتغال‌زایی و تلاش مدبرانه و هوشمندانه تحقق‌پذیر است.

باکس شماره‌های ۲۷ تا ۳۲ شامل آموزش‌های کلاسیک رشته‌های مربوط به مدیریت است که برای بازآموزی و نقد و بررسی‌های لازم باید تجدید شود و باکس‌های شماره‌های ۳۳ تا ۳۹ شامل آموزش‌های کلاسیک رشته‌های معلمی (آموزگاری و دبیری) است که برای بازآموزی و نقد و بررسی‌های ضروری باید تکرار شود و تسریع‌کننده‌ی توانمندی بیشتر مخاطب هستند.

باکس شماره‌های ۴۰ تا ۴۷ شامل مهارت‌ها و دانش‌هایی است که آشنایی با آن‌ها برای معلمان، مربیان و مدیران ضروری و حائز اهمیت است و موجب ارتقا و رشد آن‌ها می‌شود.

بخش دوم (دومین نمودار)

در این بخش نقشه‌ی راه فعالیت‌های مربوط به حوزه معاونت پرورشی و تربیتی وزارت آموزش‌وپرورش ترسیم‌شده است. برنامه‌ها، فعالیت‌ها و اقدامات معاونت پرورشی و تربیتی به‌طورکلی در شش ساحت به شرح زیر پیگیری و اجرا می‌شوند:

تربیت دینی، اعتقادی، عبادی و اخلاقی – تربیت سیاسی اجتماعی – تربیت هنری و زیبایی‌شناسی – تربیت علمی و فن‌آوری – تربیت زیستی و بدنی – تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

لازم به ذکر است که شماره‌های ۱ تا ۷ در هفت باکس پیرامونی، حمایت‌کننده، هدایتگر، راهبر و راهگشای مسائل پرورشی و تربیتی هستند که جلوتر به‌طور جداگانه توضیح داده خواهد شد؛ و اینک باکس شماره هشت.

۸- تربیت دینی، اعتقادی، عبادی و اخلاقی: این بخش از تربیت پایه و اساس سایر اقسام تربیت است، به‌عبارت‌دیگر تربیت دینی اعتقادی عبادی و اخلاقی به‌مثابه مچ دست است و اقسام دیگر تربیت به‌مثابه انگشتان دست می‌باشد؛ این مبدأ است و آن‌ها مجرا می‌باشند.

۹- تربیت سیاسی اجتماعی: این قسم از تربیت، حفاظ و حصار امنیتی برای آحاد ملت است که از خطر قربانی شدن یا حداقل برده‌ی فکری شدن دشمنان خلق و خالق در امان بمانیم.

۱۰- تربیت زیستی و بدنی: ضرورت و اهمیت این قسم از تربیت، داشتن جسمی سالم و نیرومند است؛ زیرا گفته‌اند: عقل سالم در بدن سالم است و قول فردوسی " ز نیرو بود مرد را راستی – ز سستی کژی آید و کاستی"

۱۱- تربیت اقتصادی و حرفه‌ای: این قسم از تربیت به لحاظ اینکه انسان سربار جامعه نباشد و بتواند برای تأمین معیشت و نیازمندی‌های خود، بر دیگری تکیه نکند و روی پای خود بایستد، ضرورت و اهمیت دارد.

۱۲- تربیت علمی و فنآورانه: ازاین‌جهت ضروری و حائز اهمیت است که اولا علم و دانش، در ذات خود اقتدار آفرین است و ثانیاً فن‌آوری و آموزه‌های فنآورانه در به‌روزرسانی انسان بسیار نقش‌آفرین و تعیین‌کننده است.

۱۳- تربیت هنری و زیبای شناسی: با توجه به اینکه هنر و زیبایی‌شناسی موهبتی است که می‌تواند تسهیل گر بسیاری از امور باشد و از نظر کیفی نیز برای به‌گزینی تأثیر تعیین‌کننده دارد و در ارسال پیام نیز بسیار مؤثر است، علاوه بر این برای ماندگاری اثر نیز ابزار بی‌بدیلی است و اصولاً آثار هنری اشتیاق برانگیز، دل‌نشین و آرامش‌بخش هستند. به این لحاظ، تربیت هنری و زیبایی‌شناسی به‌عنوان یکی از وجوه تربیتی و پرورشی شایان توجه است.

و اما هفت باکس پیرامونی:

۱- سند تحول و انتظارات رهبری: بدیهی است که اساساً ترسیم نمودار، مربوط به نقشه‌ی راه اجرا و تحقق سند تحول است و قبل از هر چیز آشنایی و آگاهی کامل نسبت به مفاد آن سند باید کانون توجه و مدنظر قرار گیرد.

۲- انجمن اولیا و مربیان: ازجمله ذینفعان اصلی تحقق و اجرای سند تحول، اولیا دانش آموزان و مربیان هستند و نقش تعیین‌کننده و کمی و کیفی این انجمن در تحقق و اجرای سند تحول بسیار حائز اهمیت است.(به‌ویژه در امور تربیتی و پرورشی دانش آموزان)

۳- سواد رسانه‌ای و فضای مجازی و اقتضائات زمان: در حدیثی منسوب به امیر مؤمنان حضرت علی ع نقل‌شده است که فرزندان خود را با توجه به اقتضائات زمان خود تربیت کنید. سواد رسانه‌ای و فضای مجازی، در زمان ما و تأثیرات آن در تربیت نسل‌ها، ما را ملزم می‌کند که فرزند زمان خویش باشیم و برای این امر چاره‌ای نیست جز اینکه از سواد رسانه‌ای و فضای مجازی بهره کافی داشته باشیم در غیر این صورت خسرانی آشکار در پیش داریم. متأسفانه در حال حاضر دانش آموزان در این موضوع از اولیا و حتی برخی معلمان خود جلوتر هستند.

۴- مکتب وحی: یکی از منابع شناخت، وحی انبیای الهی است. خداباوری و دین‌داری، ما را بر آن می‌دارد که در امر تربیت و پرورش نسل‌ها، پای خود را (مانند پیروان مکاتب الحادی و مادی) فراتر از گلیم خود دراز نکنیم و بی‌اعتنا از مکتب وحی گامی برنداریم؛ در غیر این صورت تربیت ما تربیت الهی و اسلامی نخواهد بود.

۵- معاونت پرورشی و تربیتی: این معاونت مشخصاً عهده‌دار تربیت و پرورش دانش آموزان کشور ما است و ازاین‌رو لازم است که بر عملکرد مجموعه‌هایی که در ادارات و مدارس تحت پوشش این معاونت هستند و برای تحقق اهداف آن یعنی تربیت اسلامی دانش آموزان فعالیت می‌کنند، کاملاً مشرف باشد و از حمایت، هدایت، نظارت، مطالبه گری و سایر مساعدت‌ها (در راستای نیل به اهداف و آرمان‌های امور تربیتی) عوامل و نیروهای خود را برخوردار سازد.

۶- خانواده: خانواده و مدرسه دو رکن اساسی تربیت و پرورش فرزندان و دانش آموزان هستند. بدیهی است که نهال تربیت و پرورش، با تعامل خانه و مدرسه ثمربخش خواهد شد، در غیر این صورت یک بام و دو هوا بودن، امر تربیت را مخدوش می‌سازد.

۷- حوزه‌های علمیه: نظر به اینکه در نظام اسلامی، تعلیم و تربیت، به‌ویژه تربیت و پرورش نونهالان و دانش آموزان باید اسلامی باشد و حوزه‌های علمیه و علمای آن متولیان رسمی اسلام هستند و بیش از سایر محافل علمی و دانشگاهی نسبت به کم و کیف امور دینی و مباحث اسلامی وقوف دارند، ازاین‌رو اتصال و ارتباط با حوزه‌های علمیه و علمای حوزه، برای تحقق پرورش و تربیت اسلامی نسل‌ها ضرورت و اهمیت تام دارد، زیرا تعامل با علمای ربانی، تکمیل‌کننده‌ی زنجیره‌ی تعلیم و تربیت است.

بخش سوم (سومین نمودار)

در این بخش نقشه‌ی راه مربوط به حوزه معاونت ابتدایی وزارت آموزش‌وپرورش ترسیم‌شده است. در این نمودار مانند نمودار مربوط به نقشه‌ی راه معاونت پرورشی، وجوه مشترک نظیر نظارت، حمایت و تعامل با عوامل مؤثر پیرامونی و بیرونی در باکس‌های شماره‌های ۱۸ تا ۲۱ و ۲۴ و شماره ۱ (سند تحول و انتظارات رهبری) مشاهده می‌شود. علاوه بر آن به لحاظ اهمیت و حساسیت دوره ابتدایی؛ طی شماره‌های ۲، ۲۲، ۲۳، ۳۳ و ۳۴ به دلیل هم‌عرض بودن با معاونت ابتدایی، سایر بخش‌ها مثل، ریاست جمهوری، معاونت پرورشی و تربیتی، خانواده، دوره پیش‌دبستانی و وزارت آموزش‌وپرورش نیز مشاهده می‌شود.

این معاونت ضمن اینکه مشابه سایر معاونت‌های وزارت آموزش‌وپرورش، وظایف مشروح و مرسومی دارد (رسالت عام)، رسالت خاص دیگری نیز دارد که از باکس‌های شماره ۲۵ آغاز می‌شود:

۲۵- پیش‌دبستانی‌ها: نونهالانی که لوح ضمیر کاملاً زلال و پاک دارند و کمترین رفتار ناشیانه، غیرکارشناسانه و غیر محتاطانه می‌تواند بیش‌ترین آسیب‌ها را به روح و روان آن‌ها وارد سازد.

۲۶- دانش آموزان ابتدایی: ازنظر فراوانی و کمیت عددی، بیش از نصف جمعیت دانش آموزان (حدود ۶۰٪) در دوره‌ی ابتدایی تحصیل می‌کنند که این خود بر دشواری و اهمیت کار می‌افزاید.

۲۷- دوره‌ی ابتدایی پایه و اساس رشد: در دوره ابتدایی رشد و تعالی همه‌جانبه‌ی دانش‌آموز پی‌ریزی می‌شود و پایه و اساس تکوین شخصیت فرد در این مرحله شکل می‌گیرد لذا قابل تأمل و توجه است.

۲۸- فطرت الهی و دوره‌ی ابتدایی: در این دوره فطرت الهی انسان بسیار پرفروغ است و از این رو زمینه‌ی رشد دانش‌آموز و رشد بینش و شکوفایی‌های گوناگون دانش‌آموز وجود دارد و سزاوار است که از این فرصت‌ها استفاده‌ی بهینه شود.

۲۹- ثبات و پایداری در یادگیری: در این دوره یادگیری‌ها بیش از سایر دوره‌ها ماندگاری دارد و به قول حضرت علی ع "العلم فی الصغر کالنقش فی الحجر" یادگیری‌ها و آموخته‌های کودکان در دوره‌ی ابتدایی مانند نقشی است که در سنگ حک‌شده باشد. اهمیت توجه به معاونت ابتدایی از این نظر محل تأمل است.

۳۰- توان حافظه در کودکی (دوره‌ی ابتدایی) دوره‌ی ابتدایی هم‌زمان با اوج کارایی و بازدهی حافظه است، چنین توانایی، با بالا رفتن سن انسان کاهش می‌یابد. این مسئله نیز باید در

مرکز توجهات مسئولان، آموزگاران و مربیان واقع شود تا از چنان فرصت بی‌بدیل و استثنایی بیش‌ازپیش بهره‌برداری کنند.

۳۱- حساسیت و رقت قلبی و عاطفی: در دوره‌ی ابتدایی دانش آموزان معمولاً از موهبت‌های قلبی و عاطفی خوبی برخوردارند، معاونت ابتدایی باید از چنین فرصت‌های ارزشمند و طلایی کمال بهره‌برداری را داشته باشد.

۳۲- سختی‌های ناشی از شرایط خاص برای معلمان: با عنایت به اینکه دویست و چهار (۲۰۴) منطقه‌ی عشایری در مناطق مختلف کشور داریم و کم و کیف فعالیت‌های حوزه‌ی تعلیم و تربیت در این مناطق دشوار است و متفاوت با مناطق شهری می‌باشد، از این حیث، معاونت ابتدایی استحقاق مساعدت و توجه بیش‌ازپیش را دارد.

بخش دیگر از معاونت ابتدایی

۵- هفت هزار و سیصدو نوزده (۷۳۱۹) مدرسه عشایری در ۲۶ استان کشور داریم که به دلیل محرومیت زیاد، لازم است موردتوجه خاص قرار گیرند.

۶ و ۷- عشایر، محرومیت، استضعاف و نیز خطر تکفیر در مرزها: استضعاف و محرومیت عشایر از یک‌سو و مخاطرات عناصر تکفیری در مرزها از سوی دیگر، کار آموزش‌وپرورش عشایر را دشوار و تکلیف معاونت ابتدایی را دشوارتر ساخته است، از این لحاظ، حساسیت و اهمیت این معاونت شایان توجه است.

۸ و ۹- بکر بودن عرصه‌های آموختن و مخاطرات فرهنگی و مرزی: در کنار اینکه آموزش‌های کلاس‌های چندپایه علیرغم مشکلات و سختی‌های خاص خود جریان دارد، اما در کنار آن، مخاطرات فرهنگی در مرزها نیز وجود دارد و باید ملاحظه احتیاط در مواجهه با این خطرات مدنظر قرار گیرد.

۱۰ و ۱۱- ملاحظه‌ی مزیت‌های نسبی در صنایع‌دستی: در کشاورزی، دام‌پروری و گیاهان دارویی پیامی برای آماده‌سازی بسترهای مناسب کارآفرینی و اشتغال‌زایی است که باید ملحوظ نظر قرار گیرد.

۱۲ و ۱۳- عشایر و اقتضائات مناسب: خودکفایی عشایر در مواد پروتئینی و لبنی و نیز آماده‌سازی بسترهای مناسب صادرات و ارزآوری درخور توجه است.

۱۴ و ۱۵- از مقاوم‌سازی اقتصادی تا اقتصاد مقاومتی: از توسعه و ترویج کشاورزی و تولید گیاهان دارویی تا آموزش‌های مربوطه، همه در قلمرو معاونت ابتدایی است و مستلزم پیگیری‌های کاملاً جدی می‌باشد.

۱۶ و ۱۷- از توسعه و ترویج دام‌پروری و پرورش طیور تا ترویج صنایع‌دستی: آموزش‌های مربوطه، مستلزم عنایت و پیگیری معاونت ابتدایی آموزش‌وپرورش است.

یادآوری ۱: فلش‌های دوسویه نشان‌دهنده‌ی روابط دوجانبه‌اند که در کیفیت‌بخشی فعالیت‌ها اجتناب ناپذیرند.

یادآوری ۲: در سه بخش گذشته، نقشه راه اجرای و تحقق سند تحول آموزش‌وپرورش ترسیم شد اما باکس‌ها و دوایری به‌صورت نقطه‌چین توخالی تعبیه‌شده تا صاحب‌نظران و پژوهشگران آتی نظرات خود را اضافه نمایند.

یادآوری ۳: دلیل تأکید بر معاونت ابتدایی و معاونت پرورشی، اهمیت دوره ابتدایی و تربیت پایه‌ای در این دوره است.

یادآوری ۴: نمودار بخش چهارم می‌تواند ضامن اجرای تحقق بند تحول مبتنی بر گام دوم انقلاب باشد. در این نمودار، حمایت‌های همه‌جانبه قوای سه‌گانه و مشارکت و همراهی ملت با آموزش‌وپرورش، همراهی و همدلی رسانه ملی، دیده‌بانی، هدایت، حمایت و مطالبه گری رهبری، می‌تواند ضمانت اجرا و تحقق نقشه‌ی راه سند تحول آموزش‌وپرورش در راستای گام دوم انقلاب باشد.

یادآوری ۵: اگر بپذیریم که مشکلات و مصائب غامض میهن اسلامی ما عمدتاً ریشه در ضعف ایمان و عدم کفایت یا فقدان مدیران مسئول، در تراز انقلاب و نظام اسلامی دارد، مطمئناً این نقشه می‌تواند برای کادرسازی و ساماندهی نظام مدیریت (در تراز انقلاب و نظام اسلامی)، برای کشور و همچنین برای تأمین و تربیت و جبران کاستی‌های قضات عادل و انقلابی و نمایندگان شایسته و ساده‌زیست برای مجلس و در نتیجه برای حل مسئله و رفع و دفع مشکلات گوناگون کشور، با عزم جزم و همت بلند دولت و ملت، مؤثر و چاره‌ساز باشد.

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

نظام آموزش‌وپرورش در هر کشور دارای مأموریت مهم و تعیین‌کننده تأمین نیاز حال و آینده به سرمایه‌های انسانی در بخش‌های مختلف می‌باشد. این نظام سهم بالایی در رشد و توسعه در کشورهای توسعه‌یافته دارد و در این کشورها جایگاه ویژه‌ای برای سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با آموزش‌وپرورش قائل هستند. بااین‌وجود، در کشور ایران نظام آموزش‌وپرورش در سالیان و دهه‌های گذشته چندان موردتوجه نبوده و به‌ویژه افراد شاغل در این حوزه به‌ویژه معلمان نارضایتی‌هایی داشته‌اند. عدم توازن در بخش‌های نظام آموزش‌وپرورش و فقدان رویکرد استراتژیک در این حوزه ازجمله ضعف‌های اساسی بوده است. با این شرایط، تدوین سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش نقطه امیدی برای فعالان حوزه آموزش‌وپرورش و ذینفعان متعدد پدید آورد که بتواند نقطه شروعی برای تغییر و

تحولات اساسی باشد و این بخش را بالنده و پررونق کند؛ اما متأسفانه با وجود گذشت بیش از ۱۰ سال از تدوین این سند، هنوز توفیق چندانی در زمینه اجرای آن اتفاق نیفتاده است. از این رو، در این تحقیق تلاش شد مدلی برای اجرای سند تحول متناسب با گام دوم انقلاب ارائه شود.

سند تحول آموزش‌وپرورش در گام دوم انقلاب اسلامی ایران به‌عنوان یک راهنمای مهم برای توسعه و بهبود سیستم آموزشی کشور مطرح‌شده است. اهداف، اصول و سیاست‌های این سند راهنمای عمل برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران در حوزه‌ی آموزش‌وپرورش ایران محسوب می‌شود و می‌تواند به بهبود کیفیت و افزایش دسترسی به آموزش برای تمامی اقشار جامعه، کمک کند.

به‌طورکلی نتایج تحقیق حاضر نشان داد که سند تحول در تحقق اهدافش چندان موفق نبوده، مشکل اجرای سند تحول این است که همه فکر می‌کنند که سند را اجرا می‌کنند. هر کاری که کرده‌اند در جهت اجرای سند رخ داده است. اگر این‌طور است پس چرا ثمراتش را نمی‌بینیم؟ چرا نتایج آن در زندگی دیده نمی‌شود؟ یکی از اشکالات موجود این است که سند تحول بنیادین را بدون بومی‌سازی برای مجریان در اختیار آنان قرار داده‌ایم. تحول در نظام تعلیم و تربیت کشور ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است اما سند تحول بنیادین بدون مدیران، معلمان، مربیان و وزرای تحول‌یافته جامه عمل نخواهد پوشید، پیش‌نیاز قهری، جدی و اجتناب‌ناپذیر برای تحقق سند تحول، وجود افراد تحول‌یافته است. با بخشنامه و دستورالعمل نمی‌توان تغییر در دانش آموزان ایجاد کرد؛ بنابراین ابتدا باید مجریان تحول‌یافته تربیت کنیم و تغییر را در خود ایجاد کنیم تا ایجاد تحول، عملی گردد.

۵-۲-پیشنهادات

- پیشنهاد می‌گردد نسبت به شایسته‌سالاری در به‌گزینی مدیران تراز، معلمان و مربیان تربیتی در وزارت آموزش‌وپرورش و همچنین نسبت به برگزاری آموزش‌های مهارتی و دانشی برای تقویت شایستگی‌ها و توانمندی‌های آن‌ها اقدام گردد.

- پیشنهاد می‌گردد ارزش‌ها و باورهای دینی متناسب با سند تحول در نظام آموزش‌وپرورش تعریف و نهادینه شود.

- پیشنهاد می‌گردد نسبت به بازنگری در فرآیندها و قوانین و مقررات موجود در نظام آموزش‌وپرورش متناسب با اهداف و برنامه‌های سند تحول اقدام گردد.

- پیشنهاد می‌گردد زیرساخت‌های قانونی و اجرایی برای حمایت از اجرای سند تحول تدوین و عملیاتی گردد.

- پیشنهاد می‌گردد نسبت به تدوین یک برنامه جامع و متوازن بر اساس ۶ ساحت سند تحول اقدام گردد و از نگاه تک‌بعدی پرهیز گردد.
- پیشنهاد می‌گردد مشوق‌ها و محرک‌های لازم برای افزایش انگیزه مجریان جهت پیشبرد برنامه‌های سند تحول تعریف و اجرایی گردد.
- پیشنهاد می‌گردد زیرساخت‌های قانونی و اجرایی برای حمایت از اجرای سند تحول تدوین و عملیاتی گردد.
- گفتمان سازی در خصوص سند، جهت رفع ابهامات موجود در خصوص سند و ایجاد فهم مشترک در خصوص سند برای کلیه مجریان و ذینفعان و اولیا دانش آموزان
- طراحی و استقرار سامانه پایش برخط و رصد اجرای اهداف سند تحول بنیادین تا از مسیر اصلی اهداف خود خارج نشود.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. پیرانی، شهره و نادری، مهدی (۱۳۹۹). **راهبردهای پیشرو در پساچهل سالگی انقلاب اسلامی** (تبیین بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی)، نشریه دانش سیاسی سال ۱۳۹۹ دوره ۱۶ شماره ۱، ۳۱ پیاپی

۲. دهباشی، پروین و حیدری نیا، علی (۱۳۹۹). **تعلیم و تربیت در سند تحول بنیادین و بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی**، دومین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه، تهران

۳. شهرزاد (۱۴۰۰). توسعه مهارت‌های فردی دنیای امروز ما، بهانه‌ای برای نوشتن

۴. عاملی، سعیدرضا (۱۴۰۰). **نقش راهبردی معلم در «بیانیه گام دوم انقلاب»**، خبرگزاری فارس

۵. فیروزه، حلیمه و دادکانی، محمد (۱۴۰۰) **مروری بر دانسته‌های تحول در نظام آموزش‌وپرورش**، کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرآیندهای تعلیم و تربیت

۶. کانتر، روزابت (۱۳۸۲). **تحول: موفقیت در فرهنگ دیجیتالی فردا**، مترجم، رضایی‌نژاد، عبدالرضا، انتشارات فرا

۷. مشبکی، اصغر و تیمورنژاد، کاوه (۱۳۷۸). **رویکرد راهبردی و عملیاتی به مدیریت تحول سازمانی (مدیریت نوآوری و طراحی)**. تهران، نشر هیات

۸. معافی، محمود و رون، سیدامیر (۱۳۹۳). **مفهوم تحول در نظام تعلیم و تربیت**، ماهنامه رشد، سال سی‌ام شماره ۲
۹. ناظمی، مهدی (۱۳۸۸). **سیاست تحول در نظام آموزش‌وپرورش کشور، فصلنامه راهبرد توسعه**، تابستان ۱۳۸۸ شماره ۱۸

۶-۲ منابع انگلیسی

1. Senheh,David & Winthrop .Rebecca .(۲۰۲۲) Education systems why , what and how ,The Brookings Institution
2. White .John .(۲۰۲۱) ,Transforming Education ,University College London ,February john.white@ucl.ac.uk.
3. Sonmez ,Selami .(۲۰۱۳) Primary Education System in Ottoman Empire ,Atatürk University ,K .K .Faculty of Education ,Department of Educational Sciences ,Yoncalık Campus ,۲۵۲۴۰ ,Erzurum ,Turkey
4. UNESCO .(۲۰۲۱) ,Reimagining our futures together :a new social contract for education International Commission on the Futures of Education